

Lichocka, Halina

Sprawozdanie z działalności Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN w 1998 roku

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 44/1, 197-203

1999

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Pracownicy Instytutu opublikowali łącznie 120 prac naukowych, w tym 9 książek, 10 rozdziałów w książkach, 47 artykułów i rozpraw, w tym 6 publikacji w recenzowanych czasopismach o zasięgu światowym, 54 referaty, doniesienia i materiały informacyjne. Ponadto w dorobku pracowników naukowych Instytutu znalazły się publikacje popularne, artykuły prasowe i inne.

Dyrekcja Instytutu za najważniejsze osiągnięcia naukowe w roku ubiegłym uznała książki: Tadeusza Bieńkowskiego i Jerzego Dobrzyckiego *Staropolski świat nauki. Uczeni i szkoły wobec osiągnięć nowożytnych nauk przyrodniczych oraz Korespondencje Marii Skłodowskiej-Curie z uczonymi Europy Środkowej i Wschodniej 1904–1934* pod red. Jana Piskurewicza, a także Jana Piskurewicza *Prima inter pares. Polska Akademia Umiejętności w latach II Rzeczypospolitej*.

Andrzej Śródka
(Warszawa)

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI
KOMITETU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN
W 1998 ROKU

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-ORGANIZACYJNA

Zgodnie z tradycją Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN każde z zebrań plenarnych składało się z dwóch części: naukowej i organizacyjnej. W naukowej części tych zebrań uczestniczyli poza członkami Komitetu także inni historycy różnych dziedzin nauki z całego kraju.

I. Zebrania plenarne

- A) 3 lutego 1998 r. zebranie poświęcone dziejom nauk społecznych. Referat o charakterze interdyscyplinarnym pt. *Judaizm i chrześcijaństwo w perspektywie historycznej* wygłosił ksiądz Musiał SJ, były sekretarz Komisji Episkopatu Polskiego d/s Dialogu z Judaizmem. Treścią referatu było ukazanie zmieniających się na przestrzeni wieków postaw Ojców Kościoła, Episkopatu i władców chrześcijańskich wobec Żydów i judaizmu. Implikacjami zmienności postaw były oficjalne wykładnie kanonów wiary oraz kodeksy prawa. Miały one istotny wpływ na kształtowanie się stosunku ludności chrześcijańskiej do wyznawców religii mojżeszowej.

Referat wywołał żywą dyskusję, w której brali udział historycy nauk prawnych, ekonomicznych i pedagogicznych.

- B) 24 marca 1998 r. Temat referatu: *Bronisław Piłsudski – zestawienie i badacz kultury ludów Dalekiego Wschodu*. Referat wygłosił podróżnik i badacz dorobku polskiej diaspory dr Antoni Kuczyński (Uniwersytet Wrocławski).

Martyrologiczny stereotyp patrzenia na Syberię pozostawia w cieniu wszelkie inne zagadnienia, dotyczące losu zesłańców. Tym czasem Syberia – to także wielki obszar polskich badań naukowych, czego żywym przejawem są m.in. nazwy geograficzne. Literatura na temat polskich badaczy Syberii jest jeszcze ciągle uboga, a postać Bronisława Piłsudskiego bardziej znana za granicą niż u nas.

Referat wzbudził żywe zainteresowanie zarówno ze względów merytorycznych (wieloaspektowość tematu), jak i ze względu na stanowisko Komitetu Historii Nauki i Techniki, ażeby ukazywać historię nie tylko z punktu widzenia treści polityczno-społeczno-ekonomicznych, lecz również osiągnięć naukowych.

- C) 22 września 1998 r. Problematyka części naukowej zebrania dotyczyła historii nauk ścisłych i technicznych.

Dyrektor Muzeum Techniki – inż. Jerzy Jasiuk – wygłosił wspomnienie o niedawno zmarłym Członku KHNiT – Profesorze Witoldzie Urbanowiczu, podkreślając zwłaszcza zasługi uczonego dla rozwoju architektury okrętów i przemysłu stoczniowego w Polsce. Prof. Urbanowicz uczestniczył w budowie pierwszego polskiego statku w okresie międzywojennym, był współorganizatorem Instytutu Morskiego, a także Polskiego Towarzystwa Nautologicznego. Przez całe życie był związany z Politechniką Gdańską, gdzie uzyskał doktorat *honoris causa*.

Referat pt. *Na marginesie odkrycia polonu i radu* wygłosił zagraniczny członek honorowy KHNiT PAN prof. dr hab. Józef Hurwic. Główną tezą referatu było udowodnienie, że odkrycie polonu i radu nie wynikało z przypadku, lecz stanowiło efekt zaplanowanych doświadczeń.

- D) 15 grudnia 1998 r. zebranie interdyscyplinarne, obejmujące zagadnienia z zakresu leksykografii, etnografii, geografii. Rozważania dotyczyły Śląska Cieszyńskiego:

a) Wprowadzenie do referatu, poświęconego słownikowi gwary cieszyńskiej – Andrzeja Cinciaty – prof. Irena Stasiewicz-Jasiukowa.

b) Referat pt. *Andrzej Cinciata jako leksykograf. W setną rocznicę śmierci* – dr hab. Halina Horodyska (Warszawa). Autorka referatu odnalazła w Krakowie

rzekomo zaginiony słownik Andrzeja Cinciały: był nieznany, nigdy nie wykorzystany, rękopis mało czytelny. Cińciała pracował nad tym słownikiem 40 lat.

Komitet Historii Nauki i Techniki PAN zachęcał dr hab. Halinę Horodyską, do krytycznego wydania tego słownika, niezwykle cennego zarówno dla badań śląskoznawczych, jak i z punktu widzenia historyczno-politycznego, gdyż ukazuje on przywiązanie mieszkańców tego regionu (w większości protestantów) do swej macierzy, znajdującej się na pograniczu wpływów czeskich i nie- mieckich.

c) W relacji do referatu dr hab. H. Horodyskiej pozostawała prelekcja dra Ryszarda Gładkiewicza (Wrocław) pt. *Program prac Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych na Uniwersytecie Wrocławskim i ich główne efekty*. W Uniwersytecie Wrocławskim prowadzone są interdyscyplinarne badania Śląska (także terenów należących do Czech) – wspólnie z czeskimi placówkami badawczymi. Głównymi kierunkami działalności Centrum są: rejestracja i edycja źródeł, prace informacyjne i dokumentacyjne oraz wydawnicze. Współpraca z zagranicą odbywa się przede wszystkim w ramach dwóch komisji: Komisji Polsko-Czeskiej oraz Komisji Polsko-Słowackiej. Historia nauki i techniki nie była dotychczas elementem programu Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych, lecz pojawiała się okazjonalnie. Nawiązanie przez KHNiT bezpośredniego kontaktu z Centrum jest istotne zarówno z punktu widzenia historyków nauki, poszerzając ich pole badawcze, jak i z punktu widzenia Ośrodka, który zdobywa tą drogą nowych autorów konsultantów i opiniodawców.

d) *Wspomnienie o Profesorze Jerzym Kondrackim (1908–1998)* doc. dr Krzysztof Jakubowski (Warszawa). 13 kwietnia 1998 r. zginął w Alpach Profesor Jerzy Kondracki, wybitny geograf, autor 740 publikacji, w tym podręczników z zakresu geografii fizycznej Polski. Był członkiem Komitetu w trzech kadencjach. Obchodziłby 90-lecie urodzin i 65-lecie pracy naukowej.

2. Posiedzenia Prezydium

A) 8 stycznia 1998 r. przedyskutowano plan zebrań plenarnych oraz sesji wyjazdowej na Ziemię Łowicką, poświęconej historii techniki. Podsumowano rezultaty uczestnictwa z ramienia Komitetu, prof. dra hab. Romana Dudy, który przewodniczył Polskiej Grupie Narodowej w XX Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki w Liège.

B) 15 grudnia 1998 r.

Na wniosek prof. dra hab. Romana Dudy wytypowano jako delegata Komitetu do kontaktów z Komisją Nauczania Historii Nauki i Techniki

w Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki (IUHPS) dr Zofię Pawlikowską-Brożek.

Ustalono, że informacje dotyczące historii nauki i techniki w Polsce, będą przekazywane w celu umieszczenia na stronie internetowej kwartalnika IUHPS "Newsletter" przez dr Halinę Lichocką.

Omówiono sprawę wyborów do Komitetu Historii Nauki i Techniki na następną kadencję. Prof. R. Duda zaproponował, aby Prezydium sporządziło listę spośród Komitetu z ostatnich dwóch kadencji. Na tę listę każdy uprawniony elektor może zgłaszać dodatkowe osoby. Prof. dr hab. Irena Stasiewicz-Jasiukowa wysunęła postulat, aby przy sporządzaniu listy kierować się następującymi kryteriami: zachowanie wielodyscyplinarnego charakteru i właściwe proporcje między poszczególnymi dyscyplinami; czynne uczestnictwo w pracach ostatnich dwóch kadencji.

3. Zebrania Komisji

W ramach Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN działały następujące Komisje.

Komisje specjalistyczne

a) Komisja Historii Nauk Społecznych – przewodniczący prof. dr hab. Stanisław Salmonowicz (Toruń);

b) Komisja Historii Nauk Ścisłych – współprzewodniczący – dr Zofia Pawlikowska-Brożek (Kraków), prof. dr hab. Roman Mierzecki (Warszawa);

c) Komisja Historii Nauk Przyrodniczych – prof. dr hab. Tomasz Majewski (Warszawa);

d) Komisja Historii Medycyny – przewodniczący – prof. dr hab. med. Tadeusz Brzeziński (Szczecin);

e) Komisja Historii Nauk Technicznych – przewodnicząca – prof. dr hab. Irena Turnau (Warszawa).

Komisje interdyscyplinarne

a) Komisja Historii Ekologii – przewodnicząca – prof. dr hab. Barbara Kuźnicka (Warszawa);

b) Komisja Syberyjska – współprzewodniczący – prof. dr hab. Zbigniew J. Wójcik (Warszawa), dr Antoni Kuczyński (Wrocław).

Najaktywniej działa Komisja Syberyjska. W roku sprawozdawczym kontynuowano serię zebrań poświęconych rozpoznaniu wkładu Polaków do rozwoju cywilizacyjnego azjatyckiej części Rosji i byłego ZSRR. Wygłoszono kilkanaście referatów i komunikatów.

Komisja Historii Nauk Przyrodniczych wraz z Zespołem Historii Biologii przy Instytucie Historii Nauki PAN zorganizowała sesję naukową pt. *Współczesny rzut oka na początki ochrony przyrody w Polsce*. W programie sesji wygłoszono 4 referaty.

4. Sesja wyjazdowa

25 maja 1998 r. odbyła się jednodniowa sesja wyjazdowa o charakterze wielodyscyplinarnym (głównie historia techniki), połączona z uczczeniem 90-lecia urodzin członka Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN prof. dr hab. Gabriela Brzęka, historyka zoologii, nestora w tej dziedzinie. Uczestnicy zwiedzili Muzeum Kolei Wąskotorowej w Sochaczewie, prywatne muzeum sztuki ludowej w Sromowie oraz najstarszy w Europie spawany most drogowy na rzece Słudwi, skonstruowany w 1927 przez prof. Stefana W. Bryłę. Prelekcje o tym zabytku i jego konstruktorze wygłosił członek KHNiT – inż. Jerzy Jasiuk.

5. Ważniejsze prace opiniodawcze

- A) Zaopiniowanie kandydatury prof. dr hab. Karoliny Targosz na członka korespondenta PAN.
- B) Wystąpienie o nagrody naukowe Wydziału I Nauk Społecznych PAN dla autorów książek opublikowanych w ramach serii KHNiT *Rozprawy z dziejów nauki i techniki*, a mianowicie: Andrzej Abramowicz *Rzeczy idee i maski. Jacques Boucher de Perthes (1788–1868)*, Warszawa 1997; Wanda Grębecka *Wilno-Krzemieniec. Botaniczna szkoła naukowa (1781–1841)*, Warszawa 1998; Karolina Targosz *Sawantki w Polsce XVII wieku. Aspiracje intelektualne kobiet ze środowisk dworskich*, Warszawa 1997.

Prezydium Komitetu wystosowało odpowiednie rekomendacje do Komisji Historycznej, Komisji Historii Kultury i Komisji Archeologii. W rezultacie książki prof. Abramowicza i prof. Targosz otrzymały nagrody.

WSPÓŁPRACA KOMITETU Z ZAGRANICĄ

- A) Prof. dr hab. R. Duda został wybrany do Prezydium Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki (IUHPS). Opracował i przekazał Sekcji Historii Nauki IUHPS raport o organizacji i kierunkach badań historii nauki w Polsce.

B) Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie z siedzibą w Londynie przygotowuje opracowanie na temat historii nauki i kultury polskiej. Redaktorem opracowania będzie prof. dr hab. Józef Hurwic – honorowy członek zagraniczny Komitetu. Będzie on również autorem rozdziału poświęconego historii chemii. Historię astronomii opracuje prof. dr hab. Jerzy Dobrzycki, zaś historię fizyki prof. dr hab. Bronisław Średniawa.

C) Komitet prowadził ożywioną współpracę z Towarzystwem Kultury Polskiej Ziemi Lidzkiej na Białorusi. Interweniował w sprawie trudności z uzyskaniem przez Towarzystwo lokalu w Domu Polskim w Lidzie (list na ten temat został m.in. wysłany do prof. Andrzeja Stelmachowskiego).

Współpraca KHNiT z Towarzystwem Kultury Polskiej Ziemi Lidzkiej przyniosła kilka publikacji, upowszechniających wiedzę o wybitnych postaciach z historii nauki na tamtych terenach w XVIII–XIX wieku, uzyskując m.in. pomoc finansową z Fundacji AK w Londynie.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA KOMITETU

Ukazała się następująca pozycja w serii wydawniczej Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN:

Wanda G r ę b e c k a *Wilno–Krzemieniec. Botaniczna szkoła naukowa (1781–1841)*. T. 7 serii KHNiT. Warszawa 1998, wyd. Retro-Art.

W druku:

Tadeusz B r z e z i ń s k i *Peregrynacje Polaków po dyplomy lekarskie (od średniowiecza do 1918 r.)*. T. 9 serii KHNiT,

Tadeusz M. N o w a k *Polskie przekłady europejskiej literatury wojskowej*, T. 10 serii KHNiT.

Poza serią:

Paweł K o m o r o w s k i , Jarosław K u r k o w s k i , Tadeusz M. N o w a k *Z dziejów Ziemi Lidzkiej*, Warszawa 1998 wyd. Retro Art.

INNA DZIAŁALNOŚĆ

1) Interwencja Prezydium KHNiT w sprawie trudności w opłacaniu składek członkowskich w Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki (IUHPS). List przewodniczącej KHNiT PAN – prof. dr hab. I. Stasiewicz-Jasiukowej – do Przewodniczącego Komitetu Badań Naukowych – prof. dra hab. Jerzego Wiszniewskiego. Sprawa została załatwiona pomyślnie.

2) Współpraca z Dyrekcją Wigierskiego Parku Narodowego na temat rekonstrukcji historycznej Stacji Hydrobiologicznej na Jeziorze Wigry oraz przygotowanie anglojęzycznego wydawnictwa, dotyczącego tejże Stacji (współautorzy prof. G. Brzęk z KHNiT PAN oraz dr M. Kamiński z Wigierskiego Parku Narodowego).

3) Upowszechnianie historii nauki i techniki

a) Promocja książki W. Grębeckiej pt. *Wilno–Krzemieniec...*, zorganizowana wspólnie z wyd. Retro-Art (kwiecień 1998);

b) Współdział w promocji książki A. Abramowicza *Rzeczy, idee...*, zorganizowanej w Łodzi przez środowisko archeologów.

Tabela 1

Wyszczególnienie	Członkowie Komitetu		Liczba Komisji, Sekcji, Zespołów	Łączna liczba członków Komisji, Sekcji, Zespołów	Liczba zebrań		
	Ogółem	W tym członków PAN			plenarnych	Prezydium	Komisji, Sekcji, Zespołów
Komitet Historii Nauki i Techniki PAN Przewodnicząca: prof. dr Irena Stasiewicz-Jasiukowa	40	2	7 komisji + 3 podkomisje	85	4	2	6

Halina Lichočka
(Warszawa)

SESJA WSPÓCZESNY RZUT OKA NA POCZĄTKI
OCHRONY PRZYRODY W POLSCE (WARSZAWA, 21 GRUDNIA 1998 R.)

W dniu 21 grudnia 1998 r. odbyła się w Pałacu Staszica w Warszawie sesja zorganizowana przez Komisję Historii Nauk Przyrodniczych Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN oraz Zespół Historii Biologii przy Instytucie Historii Nauki PAN pt.: *Współczesny rzut oka na początki ochrony przyrody w Polsce*. Została ona poświęcona 50-tej rocznicy śmierci prof. Adama Wodziczki (1887–1948). Na sesję złożyły się cztery referaty: